

Педагогичи масалалар

М. МЕҲДИЗАДА,
Азәрбајҹан ССР маариф назира.

Сов.ИКП XXII гурултајы илә әләғәдәр оларағ Халғ маарифи органларының вә мәктәбләрин вәзиғәләри һағтында

ССРИ, һабелә бүтүн дүня тарихиндә чох бөјүк әләмәтдәр һадисә олан Сов.ИКП XXII гурултајы совет халғының во онун мүбариз авангарды олан Ленин партијасының гәһрәман мүбаризәсинә јекун җүрүш, Сов.ИКП јени Программың гәбүл етмишдир. Бајрағында Сулғ, Әмәк, Азадлығ, бүтүн халғларын Барабарлији, Гардашлығ во Продегги јазылмыш Сов.ИКП јени Програмы бүтүн бәшаријәтә коммунизәм доғру үрүшүнүн ајдаң перспективларини ачмышдыр.

Гурултајын материаллары во гәрарлары дүняның бүтүн сәлә адәмлариниң үрәјиндән хәбәр верди. Бу, халғын мәнәфеји һағтында, Вәтәнизиңиң гүдрәтиниң даһа да артымсы һағтында партијаның бөјүк гағымсыңи әк етдирир. Партијамызның јени Программында јазылмыш «Һәр шеј инсан һәмнина, инсансың сәдәғти үчүн» шуары гурултајын бүтүн маңијәтиниң иғәдә едир.

Гурултај, совет халғының омилјәтлүк мүбариз авангарды—Совет Иттиғағы Коммунист партијасында һадисә сәдәғәтиниң нүмајиш етдиримиш, өлкәмиздә коммунизм гуручулуғу во јени шорантдә марксизм-ленинизмниң даһа да инкишағ етдириәмәси мәсәләләринә, бејпәһәл халқ мәсәләләриниң төһлиғилә јарадычлығ во ишқузарлығла јанашмағын нумуносини кәстәрмишдир. Бүтүн мәзmunу илә XXII гурултај, XX гу-

рултајын гәбүл етдији хәттин гүдәкүлүғүнү тамамилә тәсдиғ едә.

Һазыркы әср коммунизмин, социализмин мөһтәшәм гәлбәләри әсирдир. Бунун лабүд олдунғу Маркс во Елкәс әвләһчәдән елми сурәтдә хәбәр вермишләр. Социализмин гурулмасы һағтында Ленин плани Совет Иттиғағында һәјәтә кеңирлимиш во социализм дүня системәзә чеврилимишдир. Јахын иккә онлиқ әрзиндә коммунизмин мадди-техники базасы јарадычлачылағ, ССРИ мисли көрүнәмиш мәсулалар гүвәләрдә мааник олачағ, биздә мадди һәмәтләр истәһсалы дүняда бирчини јери тутачағдыр.

Бу әсәсдә Совет Иттиғағында дүняның һәр һансы бир өлкәсинә инсәбәтән илә јүксәк һәјәт сәвијәсини тәһмин етмәк, кәләчәкдә мадди һәмәтләри чәмијјәт үзләри арасында бөләмиш коммунист принципини һәјәтә кеңирләк мүмкүн олачағдыр.

Сов.ИКП XXII гурултајы партијамызниң идеја-сијәсә во тәшкилати вәдәтини, сарсылмаз бирлијини, онун кадрларынның марксизм-ленинизм мәтнлијини, партијаның халғла мәһкәм, ағрылмаз алағасын бүтүн дүня гаршысында нүмајиш етдиришдир.

XXII гурултај, Мәркәзи Комитетиниң бүтүн партија, дөләт во идеолоғи ишләри сәһәсиндә Сталинин шәхсијәтинә пәрәстшини нәтичлә-

рини тамамилә арадан галдырмаға, Ленин тәрәфиндән ишләниң һазырланмыш партија һәјәти нормаларына во коллектив рәһбәрлик принципинә рияјәт олунамасына јөнәлдириш тәдбирләрини јекдиллиқә бәјәмиш, Молотов, Каганович, Маленков во башгаларынның антипартија гурупуну гәти сурәтдә иғша етмишдир. Әлкәмизин һәјәтinda Ленин хәттиниң төнтәнәси, социалист демократијасының даһа да инкишағфы, ардычыл, чевик во тәшәббүсқар харици сијәсәт јеридилмәси партијамызни, Н. С. Хрушчов башда олмағла онун лешини Мәркәзи Комитәсиниң нүфузуна даһа јүксәкләрә галдырмишдир.

Сталинин шәхсијәтинә пәрәстшини әрәрли нәтичләри республиканымын нумуносиндә хусуслә һәзәрә чарпыр. Шәхсијәтә пәрәстшини дөврүндә гагы дүшән во фитнәкә Бериянин јахын во фәәл көмәкчиси олуш Бағыров во онун мәрүфур бәндасы агыр чинајәтләр, өзбәсиһалығ во гануслуғулар етмиш. Азәрбајҹан партија тәшкилатына олмәзин әрәр җүрүшүлдүр. Онлар Азәрбајҹан халғының чоқлу илә јахшы олғуну, о чүмләдән көркәмли маариф хадимләриндән Рүһула Ахундову, Мустаға Гүләјини, Пәһли Гасымову во башгаларынның мәһв етмишләр.

Сов.ИКП XXII гурултајы муәјјән етмишдир ки, јени инсан тәрбијәсини коммунизм гуручулуғунун ағрылмаз таркиб һиссәсиндир. Н. С. Хрушчов демишдир: «Инди биз адәмләри коммунизм чәмијјәтиндә јашамаға һазырлашдырығмыз. Коммунизм исләни ушағлығ иләриндән јетишдирмәк, ону кәңлиқ дөврүндә муһафизә едиб гурумағ во мәтнлишдирмәк ләзымдир, фикир вериләшдирмәк ки, биздә јанлыш тәрбијә во пис тәсир гурубаны олан мәһәһәни инкәстәрә олмәсын.

Партија маариф ишчилариниң гаршысында коммунизм чәмијјәти адәмләрини јетишдирмәк вәзиғәсини гојур. Сов.ИКП Программында јазылмышдыр: «Коммунизм кечиләмәс һәм физикли, һәм дә зәһни

әмәјә гәбил олан, ичтиман һәјәтин во дөләт һәјәтиниң мухтәлиф сәһәләриндә, елм во мәдәнијјәт сәһәсиндә чиди фәалијјәт кәстәрә билән коммунист шуурау во јүксәк елмли адәмләр тәрбијә едилмәсини во һазырланмасын нәзәрдә тутур.

Гурултајын гәрарлары во партијаның јени Программында өлкәмиздә халғ маарифини даһа да инкишағ етдирилмәсини мөһтәшәм перспективләри кәстәрилмишдир. Бу сәһәдләрдә, партијаның XX во XXI гурултајларында ишләниң һазырлан, Сов.ИКП Мәркәзи Комитәсиниң, ССРИ Назирләр Советиниң тезисләриндә во мәктәб һағтындағы Гаунда шәрһ едилән јени совет мәктәби гуручулуғунун әсәс мүддәәләри тәсдиғ олуғру во даһа да инкишағ етдириләр.

Партијаның јени Программының һәјәтә кеңирәрән биз, һәр шејдән алағ, мәктәб һағтындағы Гауну ләзымчына јеринә јетирилмиш. Јени Программын тәләбләрини рәһбәр тутарық биз, тәрбијә сәһәсиндә Сов.ИКП XXII гурултајынның халғ маарифи органлары во мәктәбин гаршысында гојдуғу јени вәзиғәләри ләғи сурәтдә ајдылашдырмағмыз. Ишин муәввәфәғијјәти бу вәзиғәләри ајдаң сурәтдә дөрк етмәјимиздән, оларын һәјәтә кеңирләмәсини дүзкүн планлашдырыб практик ишләри муәјјәнләшдирәмишдән, педагоғи гүвә во мадди имкәнарларымыз сәмәрәли сурәтдә сәфәрбарлығ иләб истиғәдә етмәјимиздән асылдыр.

Сов.ИКП XXII гурултајынның гәрарлары илә әләғәдәр оларағ мәктәбин во Азәрбајҹан ССР халғ маарифи органларынның гаршысында дуран әсәс мәсәләләр үзәриндә дајанар.

I. Сәккизиллик үмуми тәһсилни баша чадырмасы во онбир иллик үмуми тәһсилә кечиләмәс бөјүк сијәсә во мәдәни әһәмијјәти олан мәсәләләр.

Сов.ИКП Программын јахын отылақда бүтүн мәктәб јашлы ушағлар үчүн үмуми ичбәри орта онбирил-

лик политике тәһсил, көчләрнин халг тәсәрруфатында ишләп өз мұвафиг тәһсил олмайын һиссәси үчүн исә 8 синеф һәчминдә тәһсил, сонраки ониллик әрзиндә исә һәми-җа орта тәһсил алмаг имканы верилмәси вәзифәсини гаршыҗа гојмуш-дур.

Халг маарифи сәһәсиндә бу, чоқ муһүм директиви јеринә јетирмәк үчүн бөјүк һазырлыг ишн көрмәк лазымдыр. Биз бүтүн тип мәктәп шәбәкәсини, хусусилә орта үмум-тәһсил мәктәпләрини хејди кеңиш-ләндирмәлијик. Һәмин директивени јеринә јетирилмәси шүбәсиз мәктәпләримиздә шакирдларин сәјини хејди артмәсына сәбәб олацагдыр. Бу исә өз нөвбәсиндә мәктәп тикен-тинисни, педагожи кадрларын һазырланмәсини сүрәтләндирилмәси тәләб едир.

Онбириллик үмумтәһсилә кечил-мәси сәккизиллик үмуми тәһсилни ләвиштыгсиз сүрәтдә һәјатә кечи-рилмәсини тәләб едир. Партија-мы-зын рәһбәрлији алтында республи-камизын маарифчиләри сон үч ил-дә бу сәһәдә мұәјјиз ишләр көр-мүшләр. 871 сәккизиллик мәктәп јар-адылмышдыр. Мөвчуд сәккизил-лик вә орта мәктәп шәбәкәси VII сине-фи мөзунларынын 90 фәзини VIII синефиләрә гәбул етмәјә имкан вер-мишдир.

Сәккизиллик үмуми тәһсилни аса-сән йәнаәтбәхш сүрәтдә һәјатә ке-чирән рајонларымыз аз дејилдир. 30 рајондә, о чүмләдән Кировабәд, Сумгајит, Миникәшер, Әли Барям-лы вә с. үмумин тәһсил үзәр халг тә-сәрруфаты йәнаи әсәси јеринә јети-рилмишдир.

Ләкин сәккизиллик үмуми тәһсил-ни һәјатә кечирмәк үчүн бу ишдә олан чидди нөгсәнләрә арадан галдыр-маг вә бир сыва, муһүм мәсәлә-ләри һәлл етмәк лазымдыр. Бу, бир дә она көрә зәруридиләр ки, сонраки иләрдә I—VIII синеф шакирдларин сүрәтлә артачаг вә 1961—1962-чи дәр-с илиндә һәмин синефиләрдә ша-кирдләрин сәји 659,4 миң олдуғу-җадә, 1965-чи дәрс илиндә 863,9 миң нөфәрә чатачагдыр.

Биз чәри 1962-чи илдә сәккизил-лик тәһсилә кечилмәсини баша чат-дырмалыјик. Бу ишн һәјатә кеңи-рилмәси, һәбелә I—VIII синеф ша-кирдларинин олдуҗа артмәси јед-диллијини сонрақи иләриндә гәл-әл једдиллик мәктәпләрин сәкки-зиллик мәктәпләрә чевирилмәсини баша чатдырмағи вә һәмин мәктәп шәбәкәсини даһа дә артырмағи тә-ләб едир. 1962-чи илдә биз 745 јед-диллик мәктәби сәккизиллик мәк-тәбә чевирилдијик. 1965-чи илдә исә сәккизиллик мәктәпләрин сәји 1.709-а чатдырылмышдыр.

Республикамызда ибтидәи мәк-тәп шәбәкәси һәләлик олдуҗа бө-јүкдур. Һазырда 1.497 ибтидәи мәк-тәп вардыр ки, бурада дә 55.202 шакирд охуғур. Ибтидәи мәктәпләр муәллим кадрлары, хусусилә рус-дәли муәллимдир илә јакын тә-һсил едилмир. Бир чоқ ибтидәи мәк-тәбдә ләвиш бир муәллим ишләр. Онлар исә бир чоқ һалдә өзбәяни-лә бурхалымышлар.

Ибтидәи ичбәри тәһсил үчүн ке-ниш ибтидәи мәктәп шәбәкәси зәру-ри олса дә сәккизиллик үмуми тәһ-силә аз көмәк едир. Һәјат — колхоз-кәндини трилешдирилмәси өзү бу-ну һәлл едәчәк вә ибтидәи мәктәп шәбәкәси кәләчәкдә азалачагдыр. Ләкин биз бу процесни гуртармәси-ни көзләмәдән бутун ушағлары тәһ-силә чәлб етмәк, ләззи кәлән јердә, мәсәлән, Јардымында вә башга ра-јонларда ибтидәи мәктәп шәбәкәси-ни кеңишләндирмәли, зәрури олан јерләрдә исә кичик ибтидәи мәк-тәпләри гәбул сәккизиллик јакуд ор-та мәктәпләрдә бирләшдирмәли, мүмкүн олан јерләрдә өз сәкки-зиллик мәктәбләрә чевирмәлијик.

Бүтүн тип мәктәп шәбәкәсини елә кеңишләндирмәк лазымдыр ки, бү-түн ушағлары мәктәбә чәлб етмәк, шакирдларин мәктәбдән јайынмәси-ни арадан галдырмаг мүмкүн ол-сун.

Бир сыва рајонлардә сәккизил-лик үмуми ичбәри тәһсил гәнзәт-бәхш һәјатә кеңирлир, һәлә уша-ғларын һәмиҗә, һәтта кичик јашлы ушағлар, хусусилә гызларын һәми-

җә мәктәпләрә чәлб едилмәниншидр. Республика статистика идарәсини мәлүматына көрә 1960 — 1961-чи дәрс илиндә 7—15 јашлы 6.055 нө-фәр, 1961—1962-чи дәрс илиндә исә 8.288 нөфәр мәктәпләрә чәлб едил-мәниншидр ки, онлардан дә 3.649 нө-фәри тамадилә мәктәпләрдә охума-җылардыр. Чәри дәрс илиндә Ас-траханбазар рајонунда 1.162, Шам-хор рајонунда 1.099, Шамакы рајо-нунда 958, Бәрдә рајонунда 858 ушағ мәктәпләрә чәлб едилмәнин-шидр. Республика үзәр ичбәри тәһ-силә планы 1,7 фәиз кәсирлә һәјатә кеңирлимишдир.

Шакирдларин мәктәбләрдән, ху-сусилә көнд мәктәбләрдән јайын-мәси ичбәри тәһсилни јеринә јети-рилмәсинә чидди мәнәдир. Чәри илин I январина кими 9.905 шакирд мәктәбләрдән чыхыб кетмишдир ки, булардан дә 5.684 нөфәри мүхтә-л сәбәбләрә көрә мәктәбләрдән јайыналардыр. Мәктәбләрдән чы-хыб кәдән шакирдларин сәји кечән илдәки һәмин дөврә нисбәтән 3.899 нөфәр аз олдуғунә, јәни шакирдлар-ин үмуми сәјинә нисбәтән чыхыб кәдәләр 1,4 фәиз тәшкил етдијинә бахмаларат, бу һал бизи нәрәһат етмәјә билмәз. Лачын, Сәлјән, Аҗ-чәбәди, Нахчыван МССР, МДГВ мәктәбләрдән чыхыб кәләк ша-кирдлар хусусилә чоқдур. Һәмин рајонлардә мәктәбләрдән кәдән ша-кирдләр республика үзәр мәктәб-ләрдән кәдән бүтүн шакирдларин 50 фәзини тәшкил едир.

Сон иләрдә шакирдләр арасин-дә гызларын үмуми фәизин бир гәд-дәр чоқалмышдыр. Биздә мәктәб јашлы гыз вә оғланларын сәји дө-мәк олар ки, борабардыр. Мәктәб-дә охуҗан гызларын сәји исә ша-кирдларин үмуми сәјини 50 фәиз-дән азыны тәшкил едир. Бу исә гыз-ларын мәктәбә чәлб едилмәси сәл-әһәдә һәлә чидди тағбирлар көрүл-мәсини тәләб едир. Балакән, Вар-ташән, Гах рајонлар, МДГВ гыз-ларын мәктәбә чәлб едилмәсиндә бәз ну вәвфәғијјәтләр гәзиниш-

дыр. Жданов, Гутташән, Саатлы, рајонлариндә исә гызларын мәк-тәбә чәлб едилмәси һәҗиш вәәјјәтләр дәјилдир. Һәмин рајонлардә гызлар мәктәбдә охуҗан шакирдларин 40 фәзиндән азыны тәшкил едир.

Шакирдларин мәктәбдән јайын-мәсини башлыча сәбәби мәктәб ишинин дүзүк тәшкил едилмәси, хусусилә мәктәп јашлы ушағларын учотуну дүзүк апарылмәсы, мәктәбдән јайын һәр бир ушағ һағгында ләзими гәјги кәстәрилмә-си, шакирдлар арасындакы пәда-ғожи вә тәрбијәни ишин ашағы сә-вәјјәдә олмәси илә изән едиләр. Башлыча оларат дәрсдә мувәф-ғијјәт гәзәнмәјән вә кичин ил еј-нини синефдә гәлән шакирдләр јайы-нырлар. Дәрс башланаркән 1960-чи илдә 6,1 миң, 1961-чи илдә исә 7,5 миң кичин ил ејни синефдә гәлән шакирдн мәктәбә кәлмәмәси буну ајайн кәстәрәр.

Шакирдларин мәктәбдән јайын-мәси, һәр шәјдән әвәл, педагожи проблемдир, шакирд коллективни илә муәллим коллективни арасында гаршыгылы мунасибәт проблем-дир. Шакирдларин кичин ил ејни синефдә гәлмәг һаллары олмадыгы, пәдағожи коллективни вә һәр бир муәллимин шакирдларин һөрмәти-нин гәзәндыгы, мәктәбдә вәәдјәнләр-ин арасында сых әләгә вә гаршы-лыгы көмәк шәрәити јарандыгы јерләрдә дөмәк олар ки, шакирдлар ин мәктәбдән јайынмәси һаллары баш вермир.

Бүтүн булар шакирдларин мәк-тәбдән јайынмәси һаллары илә му-вәфғијјәтлә мубаризә апармаг үчүн мәктәбин педагожи коллекти-вини шакирдларин дәрс мувәфғи-јјәти уғрунда инәлдә мубаризә апармәсини, һәр бир шакирдн прогрәм материалыны мәнимәсәјиб јухары синеф кечмәсән һағгында гәј-ғи кәстәрмәсини, шакирдләрдә тәһ-сил әмојинә севки вә мәнәббәт јар-адылмәсини тәләб едир.

Лачын, Јардымын, Лерик, Шам-ахән, Гах рајонлар, МДГВ гыз-ларын мәктәбә чәлб едилмәсиндә бәз ну вәвфәғијјәтләр гәзиниш-

оларга даһа чох шакирд мөктәбләр-дән јайныр.

Бундан башга бәзи дағлы районларын аҗры-аҗры кәндләриндә аз ушаг олдугундан орада сәккизиллик мөктәбләр ачмаг мүмкин олмавр. Беләликлә бир чох ибтидан мөктәб мәзуну тошу мөктәбә кедә билмәдигиндән тәһсилни давам етдирмив. Бу сәбәб үзүндән 1961-чи илдә 1.200 нәфәр ибтидан мөктәб шакирди тәһсилдән канарда галмышдыр.

Бу дөвүлмәз һалы биз арадан галдырмайлаҗыг. Бунун үчүн, һәр шедән әввәл, мөктәбәни интернатлары даһа да кенишләндирмәли ил оларын ишини сәһмәна сәлмәлиҗыг. һазырда 7,9 миң шакирди әһтә-тә едән 376 мөктәбәни интернат вәрдыр. Бу, мөктәбләримизни тәләбини өдәмир. Мөктәбләриндән чохлу шакирди јайынан бәзи районлар мөктәбәни интернатларга шакирди гәбулу планыны јеринә јетирмәкәләри хуәсислә дөвүлмәзид. Мәсәлән, Астраханбазар районунда мөктәбәни интернатларга планда нәзәрдә тутулдуғундан 100 нәфәр, Салҗан районунда 163 нәфәр, Дашкәсан районунда 153 нәфәр, Зәрәбдә районунда 84 нәфәр аз шакирди чәлб едилмишдир.

Биз, мөктәбәни интернат шәбкәсинин кенишләндирилмәсини вә 1965-чи илдә башлыча оларга сәккизиллик вә орта мөктәб олмајан јашајшы мәнтәгәләриндән мөктәбәни интернатларга 21 миң нәфәр шакирди чәлб едилмәсини нәзәрдә тутмушга.

Зәрәбдәчән КП Мәркәзи Комитәсинин вә республика Назирләр Советинин гәрәрына уғун оларга Јени дәрә иләнән 22 районда бүдчә һесабына 34 мөктәбәни интернат тәшкил едилмәси нәзәрдә тутулмушдыр. Бунунала әләгәдәр оларга бүдчә һесабына мөктәбәни интернат-дә сахланачаг ушаглары јенидән бәлмүш, интернат-мөктәбләр олан районларда мөктәбәни интернатлардакы ушагларын сајыны азал-дараг, бу јерләри бүдчә һесабына даһа чох ушаг сахламаға елтијач һисс едән районларга вермишк.

Һәр бириндә 52 нәфәр ушаг ола-җыг бу мөктәбәни интернатлары вахтында тәшкил етмәк вә бурја елтијачы олан ушаглары чәлб ет-мәк ләзәмдыр.

Мөктәбләрин ичбари тәһсил фон-дларындан да вахтында истифадә ет-мәк ләзәмдыр. Мөктәбләрин үмум-тәһсил фонду 1961-чи илдә 487,32 миң манат олушдыр. Республика-нын 37 району, о чумладән Сумга-јит, Агдам, Варташен, Кејчә вә с. ичбари тәһсил фондуна тамамлә вә сәмәрәл сурәтдә истифадә ет-мишдир. Бәзи район халг маариф шәбәләри ишчиләрини сәләһкар-лығы үзүндән ичбари тәһсил фонду вахтында вә сәмәрәл истифадә едилмәмишдир ки, буна да гәттијән јил вермәк олмаз.

Сәккизиллик, сонра исә орта мөк-тәби гуртарнчајадалк бүтүн кәчләр-дин тәһсилә давам етмәсу үчүн биз, педагожи тәблиғатгы гүвәтлән-дирмәли, мөктәби гызларын әрә верилмәсә һалларына гаршы гәти мүбаризә апармәли вә бир сира бәшгә тәдбирләри һәјәтә кечирмә-лијик.

Сәккизиллик үмуми ичбари тәһ-сил вахтында бәшә чәтдырмаг үмумхаг ишидир. Бу ишдә бүтүн совет ичтимайјити, комсомол, һәм-карлар тәшкилатлары вә вәлидәи-рләр мөктәбә конкрет вә һәртәрәfli кәмәк кәстәрмәлидирләр.

Мөктәб һаггындакы Гаунуну мү-әјјән етдији кими, район вә кәнд зәһмәткеш депутатлары Совети ич-рәнијә комитәләри мөктәб јашлы ушагларын вахтында учотуну апар-мәли вә окумајан шакирдләри тәһ-силә чәлб етмәк һаггында өз вәзи-фәларын јеринә јетирмәлидирләр. Мөктәб коллективләри исә бу ишин тәшкилатчысы, фәал иштиракчыла-ры олмадыр.

Зәрәбдәчән КП XXV гурултай-нын гәтһәмәсиндә дејилди:

«Гурултай республиканын парти-ја, совет, комсомол вә һәмкарлар иттифагы тәшкилатларына, Маариф Назирлијинә вә онун јерли орган-ларына тапшырыр ки, халг маари-фи сәһәсиндә олан нөгәсанлары ара-

дан галдырсынлар. Мөктәб һаггында-кы Гаунуну тәләбәринә муәва-фиг оларга 1962-чи илдә үмумтәһ-сил мөктәбләри шәбкәсинин јенид-ән гурулмасы бәшә чәтдырмәлә-ли, һәр јердә 7—16 јашлы ушаглар вә јенијетмәләр үчүн үмуми ичбари сәккизиллик тәһсил һәјәтә кечир-илмәлидир».

Зәрәбдәчән коммунистләри XXV гурултайнын бу кәстәршини даны-шыгмәсә сурәтдә јеринә јетирмәк бизим ән мүһүм вәзифәләримиздән бириндир.

Бу вәзифини јеринә јетирмәк үчүн республикамызда һәр чүр шәрәт: педагожи кадр, тәдрис-нәмаз ба-за, әзури маллијо имканы вәрдыр. Республикамызын маариф бүдчәси илән-илә артыр. 1969-чу илдә халг маарифи бүдчәси 73,3 миљон манат олдугу һалда, 1962-чи илдә маари-фин елтијачы үчүн 109,3 миљон ма-нат вәсәнт ајрылмышдыр.

Бүтүн мөктәб коллективләри вә маариф тәшкилатлары мөктәбә чәлб олуначаг һәр бир ушаг һаг-гында бәјүк гәјы кәстәрмәли, өз имканы вә гүвәләриндән сәмәрәли истифадә етмәлидирләр. Бүтүн бу-нлар сәккизиллик үмуми тәһсил вахтында бәшә чәтдырмаг вә үмуми орта тәһсилә кечмәјин ән мүһүм шәртләридир.

II. Орта тәһсилди иккинчи мәрһәләсини бәшә чәтдырмәси вә јени тип мөктәб шәбкәсини јарәдүлмәси тәхирисәлинимәз вәзифәдир

Биз мөктәб һаггында Гаунуа му-әвафиг оларга тәһсил мәһсуллар әмәклә бирләшдирмәк әсәсиндә орта мөктәбләрин јенидән гурулмасы-ны бәшә чәтдырмәлиҗыг. Бу чәһәт-дән республикада мүәјјән иш көрүл-мүшдүр.

1959—61-чи илләрдә 811 орта мөк-тәбдән 610 мөктәб истәсалат тәһ-лим верән онбирликләк әмәк по-литехник мөктәбләринә чеврилмиш-дир. Гәлән мөктәбләрин јенидән гу-рулмасы 1962-чи илдә бәшә чәтды-рылачадыр.

100-дән чох ихтисаса јиләһәһәм-кәзә истәсалат тәһлими кәчән һәм-ин мөктәбләрдә охујан шакирдлә-рин сајы илән-илә артыр. һәмнин мөктәбләрдә һазырда 31,8 миң ша-кирди тәһсил алыр.

Истәсалат тәһлими верән орта мөктәбләр һәһин 2—3 ил ичәрисиндә сәнәјә вә кәнд тәсәруфатымыз үчүн күтлән ихтисас урә кәч қадрлар һазырлығынын әсәс очагы олачадыр.

Мәһз буна көрә дә орта мөктәб-ләрин истәсалат тәһлими верән он-бирликләк мөктәбләра чеврилмәсино вә һәмнин мөктәб шәбкәсинин ке-нишләндрилмәсинә чидди фикир вермәк ләзәмдыр.

Бу заман халг тәсәруфатынын вә мәдәни идрәләрини мухтәлиф их-тисаслар урә қадрлара олан елти-јачы нәзәрә алыналыдыр. Истә-салат тәһлими верән онбирликләк мөктәбләрин сајыны 1965-чи илдә 880-а чәтдырмаг нәзәрдә тутулмуш-дур. Гәлән онликләк мөктәбләрин истәсалат тәһлими верән орта мөк-тәбләрә чеврилмәси, һәбелә истә-салат тәһлими верән орта мөктәб шәбкәсинин даһа да кенишләндир-илмәси тәсәдүри тоқилләр әсә-синдә дејил, шәрәтини нәзәр әлмаг-лә һәјәтә кечирилмәлидир. Бу са-һәдә биз, кичик мөктәбләр дејил, ири орта мөктәб тәшкил етмәк јо-лу илә кетмәли вә онларын нәзидиңдә мөктәбәни интернатлар јарәтмә-лиҗыг.

Сов.ИКП Програмы ишләјән кәчләрлин вә бүтүн зәһмәткешләрин тәһсил сәһәсиндә гаршыја јени бәјүк вәзифәләр гәјур. Програмы мәлүб етдији кими биринчи онли-кләк сәккизиллик үмуми ичбари тәһсил, иккинчи онликләдә исә бүтүн зәһмәткешләрин там орта тәһсил алмасы тәһмин едилмәлидир. Бунун-ла әләгәдәр оларга ишләјән кәчләр-лини һәһин илләрдә тәһсилә чәлб едилмәсини гәти сурәтдә кенишлән-дирмәк ләзәмдыр.

Фәһлә вә кәндди кәчләр мөк-тәбләринин шәбкәси илән-илә ке-нишләнор. 1961-чи илдә 638 фәһлә вә кәндди кәчләр мөктәби олуш

вə һәмнн мəkтəблəрдə 53.392 шакирд охумушдур. Ахшам мəkтəблəриннн мəзуналары кетдикчə артамгаддир. 1961-чи илдə ахшам мəkтəблəриннн мəзуналары республикамизин бугун мəkтəб мəзуналаринин 38,7 фазисин тəшкил етмишидир.

1965-чи илдə 260 фəһлə кəчлєр мəkтəби вə 460 орта кəндил кəчлєр мəkтəби олачак вə һэмнн мəkтəблəрдə 1959-чу илдə нисбəтəн икн дəфдəн чəх шакирд охујачгадир.

Кəндил кəчлєрнин тəһсилинин инкишарфна хусусилə фикир вєрмək лəзимдир. Ахшам мəkтəблəриндəн шакирдлєрнин јайнамасынн гаршисынн алмаг вə шакирдлєрнин һазырлғ кєфийјэтинн јуксалтмək, əввəллəрдə олдуғу кимн, мəkтəб вə маариф органларымызын диггət мəркизиндə дурмалдыр. Ахшам мəkтəблəриндэн, хусусилə кəндил кəчлєр мəkтəблəриндэн шакирдлєрнин јайнамасы һаллары исə бəјүкдур. 1961-чи илдə ахшам кəнд мəkтəблəринн гəбул планы јєринə јетирилмєшиш вə бундан башга һэмнн мəkтəб шакирдлєрнинн 14,1 фазис мəkтəблєр бурэхчə кетмишидир. МДГБ-дə 172, Жданов рајонундə 98, Загатала рајонундə 110, Гасым Исмајилуов рајонундə 188, Лачин рајонундə 161, Шамхор рајонундə 94 шакирд ахшам мəkтəблəриндэн јайнымышдыр.

Кəндə ахшам мəkтəблəринин ишинн гəти сурəтдə јакшылашдырмаг үчүн биз, һэмнн мəkтəблəрдə дєрє иннинн гурулушуну əсасы сурəтдə дəјишдырмєли, сєнтјабрин 1-дэн башлајан уздылмыш лєрс иннинн уғун тəдрис планы гəбул етмєлијик. Һазырда ахшам мəkтəби узра 2—3 синфи олан кундүз мəkтəбинн директору ахшам мəkтəблəринин даһа дə кенишлэндирилмєсн илə марагланмыр. Буна кєрə биз, башга гəрдəш республикаларинн тєчрүбєсиндэн истифадə едорək, ахшам мəkтəблəринин индикн гəјдлєларынн дəјишдырмєли вə мустəјил ахшам мəkтəблєри јаратмаг јолу илə кетмєлијик. Бу исə ахшам мəkтəбинин ишинин тəшкили үчүн мək-

тəб рəһбєринин мєс'улијэтинн артыр вə о, һэмнн мəkтəбин артыб кенишлэнмəsн, тəлим-тəрбијə процессинн даһа јакшы тəшкилн гəјысына галар.

Истєхсалатдə ишлэјэн вə мыва-фиктəһисил олмајан кəчлєрнин сажы дам артыр. Бунунла əлагəдər оларак ахшам мəkтəблəринин ишинн тəшкил едорək биз, нєвбə мəkтəблəринин јарадылмасы вə кенишлэндирилмєсиндə чидди фикир вєрмєлијик. Мєвчүд нєвбə мəkтəблəринин, мєсəlєн, Кировабəд 3 нємрəли, Сумгајыт 4 нємрəли вə башга нєвбə мəkтəблəринин тєчрүбєсн кєстєррн кн, хусуси тəдрис-мəддн базасы вə пєдəгогн кадрлары олан һэмнн мəkтəблєр вэ ишлєрнин əсасын кунун тəлэблєрнн сєвијєсиндə гурмушлар. Јени дєрє илнндэн етмєлєрнн мəkтəб наггнндакы Гануна əсасын ахшам мəkтəблəринин јенидэг гурмаг истпəгнтиндə иш апармалы вə шакирд кəчлєрнин ихтисасынн јуксалтмək үчүн тəдрис планына лəзимн филлєри дахил етмєлијик.

Партијанын јени Програмы ист тəрүб мəkтəб јашлы, исторсə дə мəkтəбгəдər јашлы ушагларын ичтимнн тєрбијєсинин чəх бəјүк ролуну хусусилə гəјд едир. СоиКПП Программында дејилр: «Коммунист халг маарифи системи ушагларын ичтимнн тєрбијєсинə əсасланыр. Аллєнн ушагларə тєрбијєн тє-сирн ушагларын ичтимнн тєрбијєсин илə узви сурəтдə кетдикчə даһа артыг бирлэшмєлидир.

Мухтəлиф типлн мəkтəбгəдєр тєрбијə очаглары вə интернат-мектəблєр шəбəkєсинин инкишарф, валидєлєрнин арзусу илə, мəkтəб јашна чатмашы вə мəkтəб јашлы ушагларын ичтимнн тєрбијєсинə элмєткєшлєрнин тєлэбатыннч тəмамилə едєнилмєсинн тəмин едєчкəдир».

Бунунла əлагəдər оларак јакши онилмакдə, хусусилə сонракы онилмакдə мəkтəбгəдєр тєрбијə идəрэлєри вə интернат-мектəб шəбəkєсинн олдугчə кенишлэндирмєк вə инкишарф етдырмєк вєзифєси гəр-шыда дурур.

Һазырда республикамызда 1.006 ушаг багчасы вə кўрпалар еви вəрдыр. Мəkтəбгəдєр тєрбијə мўссєс-сэлєриндə 52.952 ушаг тєрбијə алыр кн, бу да һэмнн јашлы ушагларын 5 фазисин тəшкил едир. Бу, нєнн-кн ичтимн тєрбијə, һабелə гəднлєрнин, хусусилə истєхсалатə чəлб едилмшн гəднлєрларын мəдєнн-мəш-иэт шəратининн јакшылашдыр-ылмасы нєтгєји-нєзєриндэн дə чəх аздыр. Кəнд јєрлариндə бу иш тəмамилə јарытмаз һалдə тəшкил едилмишидир. Јалпыз 11 колхоздə 690 ушагы əһтə едєн 14 даимн ушаг багчасы јарадылмишидир. Бакы, Кировабəд, Сумгајыт шəһэрлєриндə вə бир сыра башга рајон мəркизиндə дə мəkтəбгəдєр тєрбијə мўссєсэлєри шəбəkєсн чəх элф кенишлэндирилэр.

Биз мəkтəбгəдєр тєрбијə очаг-ларыннн шəбəkєсинн кенишлэндирмєк үчүн гəти тəдбирлєр кєр-мєлијик.

Шакирдларин ичтимнн тєрбијєсн нєгтєји-нєзєриндэн интернат-мектəб шəбəkєсинн даһа дə кениш-лэндирн инкишарф етдырмєк чəх мнўмн мєсəлєдир.

Интернат-мектəб шəбəkєсн вə ордадə охујан шакирдларин сажы илєн-илə артыр. Маариф Назир-лији системиндə Һазырда 13 мин шакирдн əһтə едєн 48 интернат-мектəб вəрдыр. 1965-чи илдə исə республикамызда 130 интернат-мектəб олачак вə һэмнн мəkтəблəрдə 38 мин шакирд охујачгадир.

Тəчрүбə кєстєрн кн, интернат-мектəблєр ушагларын тєрбијєсиндə дєвлэт тєрəфиндэн аиллєлєр кєм-јин ан тєсирли формаларындан биридир.

Интернат-мектəблəрдə тєрбијєлан ушагларын бəјүк эксєрјижэти олдиллєрн, тəгуадучулєрин, тək аналєрн, чохушглы валидєлєрнин вə б. ушаглардыр. Интернат-мектəблєр элмєткєшлєрнин бəјүк лусу-рəгəбєтнин газамындыр. Өз ушаг-ларыннн интернат-мектəблєрə гəј-мэг үчүн һар ил чəхлу адамнн эризə вєрмєсн вə интернат-мектəб-лєрə гəбул планынын артыгламасы

илə јєринə јетирилмєсн буну ајдын кєстєрн.

Интернат-мектəб шəбəkєсинн биз кəнд јєрлариндə дə кенишлэндирмє-лијик. Бу тəдбирнн һəјатə кенирлє-мєсн нєннн ушагларын ичтимнн тєрбијєсинə, елчə дə шакирдларнн мəkтəбдэн јайнамасынн гаршисынн алмаг мўсбət тəсир кєстєр-чкєдир.

Ири шəһэрлєрдə, хусусилə Бакы-да интернат-мектəб шəбəkєсинн артыб кенишлэнмєсинн биз хусуси фикир вєрмєлијик. Бакыдə интер-нат-мектəб тəшкил етдирик, һэм дə ояларын Абшєрон јарымдасыннн игимн чəһтəдэн даһа сəфəлы јєр-лєриндə јарадылмасынн, һабелə истєхсалат əһтєсинн нєзэр əм-мєлијик.

Интернат-мектəблєр шакирд чəлб едилмєсн мєсəlєсинə хусуси диггət јетирмєк лəзимдыр. Бакы вə Сумгајыт интернат-мектəблєр-нин јокланмасы бу ишдə чидди нєг-санлар олдуғу кєстєрн. Бакы интернат-мектəблєринə бу ил 390 нєфэр (јахүд 7 фазис) икн ил јени синифдə галан вə јашы етмүш ушагынн гəбул едилмєсн буна субу-дур. Бəзи ушаглар исə һеч бир сөнэд олмадан гəбул едилмишлєр.

Интернат-мектəблєр даһа гəјмє-кеш вə һазырлығлы рəһбэр вə пє-дəгогн кадрларнə тəмин едилмє-лидир. Бу чəһтəдэн дə ишимиздə һə-лэ чидди нєгсанлар вəрдыр.

Куну уздылмыш мектəб вə групп-ларын шəбəkєсиннн кенишлэндир-илмєсн эн мнўмн мєсəlєлєрдэн биридир. Һазырда республикамыздə дə 4 куну уздылмыш мектəб вə 288 куну уздылмыш груп вəрдыр. Һэмнн мектəб вə групплар 10 мин ушагы əһтə едир. 1965-чи илдə куну уздылмыш мектəб вə групп-ларын 38 мин шакирдн əһтə етмє-снн нєл олмєлијик.

Ачыг келмєк лəзимдыр кн, бəзи РХМШ вə мнўмн тəдбирнн гнјмэт-лэндирмєр. Кировабəд, Ағдэш, Гасым Исмајилуов, Салајан, Нуха, Хачмаз рајонларындə куну уздыл-мыш мектəб вə груп шəбəkєсннн планы јєринə јетирилмишидир. Маа-риф Назирлијинин мектəблєр идə-

реси бу мѳһүм мәсələ илэ лазымыча машгул олмур. Күнү узадлымыш мәктәб вә группаларын тәшкисл вә онларын ишини яхшыладырдырмасына чидди фикир вермәк лазымдыр.

III. Тәлим-тәрбиянин сәвијәсини јүксәлтмәк ән мѳһүм вәзифәдир.

Н. С. Хрушшов јолдаш кәстәр ки, «Чәмијјәти јенидән дөндирмәк сәһисиндә гарышда дурән бәјүк вәзифәләрнин јеринә јетирилмәк чәңкәлдәр кениш биләк, ба чарығы вә ызығын үрәк тәләб едир.»

Тәлимнин мәһсулдар әмәклә бирләшдирилмәс үмуми вә политехник тәлимни әһәмијјәтинин азалтмақ дејид, даһа да артырдыр. Коммунизм мәһсулдар үзүвләрнин, елми фикрин, техникни тәрәғинин, мәдәнијјәт вә инчәсәһәтнин ән јүксәк инкишәф дәрәҗәсинә чәтмыш олан ән табәғчыд чәмијјәтдир. Буһуһәләғәдәр оларәк һәр бир шакирднин мөһкәм вә асаһы биләк алмасы үчүн мәктәбин мәсулијјәти сән дәрәҗә артыр. Мөһкәм вә асаһы биләк алмадан шакирдлар мѳасир шәрәитдә һәјәтә, әмәјә мѳәффәтијјәтә јинәләнә билмәз, һәбелә диалектик-мәтериалист дунјакөрүшүн әсаһларын мөнәмсәмәкдә чәтинлик чәкәрләр.

Республикамызын бир чох мәктәбин, хусусилә шәһәр мәктәбләр, мәзуиларын үмуми һазырлығы күнүн тәләбәринә чаваб верир. Ондар али мәктәбләрдә мѳәбит интанһаларын мѳәффәғијјәтә вериб, орада охујурлар. Ондар һәбелә ана дилини яхшы билр, рус дилиндә сәрбәст данышырлар. Тәлим-тәрбия процесси ба чарыгыла вә дүшүнүлүмш һалда тәшкис едилјәни јерләрдә шакирдләрнин билини ардычыл сурәтдә јүксәлдр. Ондарын әмәјә, јени билкдәр кәсб етмәјә мәрәғә артыр, практик һәјәтә һазырлығы јакшылашыр. Бақынын 134, 31, 208, 6, 175, 190, 60, 151 нөмрәли вә бир чох баһға мәктәбин буна нумунә ола биләр.

Республикамызын дикәр шәһәр вә районларында да тәлим-тәрбия

сәһисиндә јүксәк кәстәрчиләрә һәкәк олан мәктәбләрнимиз чохдур. Шакирдләрнин дәрс мѳәффәғијјәти вә тәлимни һәјәтлә әләғәсинин мөһкәмләндирилмәси сәһисиндә јакшы нәтиҗәләр әлдә елән Астара районунун Тәнкаур, Исмајлылы районунун Ивановна, Степанакерт районунун Ханабад, Нахчыван шәһәр 1 нөмрәли мәктәбләрнин ишн хусусилә дигәтләләјиғдир.

Һәмин мәктәбләрнин ишндаки характерик чәһәт бәдур ки, бурада мүәллимләр елмиләр әсаһларынни тәдрис процесиндә тәлимни һәјәтлә ба чарыгыла әләғәләндирир вә буһуһәлә да политехник тәлимни һәјәтлә кеңирләмәснә, өз фәһларынни тәдрис сәвијјәсини јүксәлдилмәсинә наил олуурлар. Ондар шакирдләр мѳасир сәнәјә вә кәнд тасуруфатында һәмин елмиләр гәуһләр илэ таныш едир, тәдрис кабинетләриндә, лаборатор иш процесиндә, кәләчәк практик фәһлијјәтләриндә лазым олан ба чарығы вә вәрдилшәлрә сийләһәндирир, тәлимни ичтима-фәјәл вә мәһсулдар әмәклә бирләшдирирләр.

Мәктәб һағгындаки Гәнуһә әсаһын өз фәһларынни тәдриснин јенидән гурмағдә бәјүк фәһлијјәт кәстәрән, јарадычы фәәл тәлим-тәрбия методларындан сәмәрәли истифәдә елән бир чох мѳәлимни яхшы ишини фәрәһлә гејд етмәк лазымдыр. Г. Салаһов (Нуха), В. Чәһәнкирјән вә Т. Аббасова (МДГВ), Н. Самойлова вә Ә. Зәркәрли (Баки) вә бир чох башгалар тәлимни јенидән гурумасыны мѳәффәғијјәтлә һәлә едир, өз шакирдләринә асаһы биләк верир, онларә практик мәсәләләр һәлә етмәк, мұхтәлиф өлчү ишләр апармақ ба чарығы вә вәрдилшәри ашылајыр, шакирдләрә рижәзи билкләрини тәкмилләшдирилмәсинә, тәрқәкүрләринин инкишәфына јөнәлдилмиш ишләрә чәләб едирләр.

Ләкин бәтүн бу мѳәффәғијјәтләр бизн гәтнјјән тәмин едә билмәз. Мәктәбләрнимиз, хусусилә кәнд мәктәбләрнин чохунда шакирдларын үмумәтисил вә политехник һазырлығ сәвијјәси һәлә јүк-

сәк сәвијјәдә дејилдир. Бир чох мәктәбләрдә шакирдләрнин дәрс мѳәффәғијјәти јүксәк дејилдир, чохду шакирт инкич ил ејни синифдә гаһыр. Кеҗән ил республикамызда шакирдләрнин 9 фәзин инкич ил ејни синифдә гаһымышдыр. Инкич ил ејни синифдә гәлән шакирдларын чох олмасы хәлг тәсәруфаты вә мәдәнијјәтин бүтүн сәһәләрн үчүн кәдр һазырлығына дәндкидр. Адә мәктәбләрдә дөвләт һәр бир шакирд 90 манат, интернат-мәктәбләрдә исә 646 манат хәрч чөкдјјә нәзәрә алынарә ики ил ејни синифдә гәлән шакирдләрә нә гәдәр изафи хәрч едилдјјә ајдын олар.

Сов.ИКП Програмында дејилдир: Мәктәб тәһсилнин кејифјјәти елә јүксәлдилмәлидр ки, «...коммунизм чәмијјәтинин һәр чәһәтдән инкишәф етмиш үзәвләрнин јетишдирилмәсинә, ән мѳһүм ичтима проблемләрдән бирини һәлә олуһмасына—зәһни әмәклә физикни жоқ әрасында мѳһүм фәрғәләр инк едилмәсинә јардым...» етени.

Буна исә биз бир сьра тәдбирләр вә о чүмләдән, физикн әмәклә мәшғул олан һәр бир кәчч вәтәндәшин үмумәтисил һазырлығын јүксәлтмәк јолу илә наил ола биләчәк. Мәһз онә кәрә дә, дөврумузун јүксәк тәһсилли фәһлә вә мѳәндисләрини, колхозчу вә агрономларынн, мѳәлим вә һәкимләрини вә с. јетишдирмәк үчүн мәктәбләрнимиздә һәр бир тәлим фәһнинин тәдрис кејифјјәтинин чидди бир сурәтдә јүксәлтмәлијки.

Ана дил вә әдәбијјәтин тәдрисиндә, тәлим дилинин ејрәнимәсинә хусуси фикир верилмәлидр. Исба-тә ситијјачы олмајан бир һәғгәтдир ки, бунсуз башға фәһларн дә тәдрисиндә јакшы нәтиҗә әлдә етмәк олмаз. Шакирдләрә шифа вә јаһылы нитг мәдәнијјәтинин инкишәфына, онларын синифдәнхәрч олуһлә чидди машғул олмасына, онлар биләк мәһби, дили зәнкннләшдирән китәбләр охумаға адәт едирмәк дигәт мәркәзиндә олмәлидр.

Мәктәбләрнимиздә бәјүк вә гәдәртли рус дилинин, инкич ана дили кими ејрәнимәсн дигәт мәркәзиндә олмәлидр. Партијјанын јени Програмында дејилдир: «Һәјәтлә бәш верән бир процесин — ана дил илә јанашы рус дилинин көнулдә ејрәнимәсн процесинин мүсәбт әһәмијјәти вардыр, чүнки бу, гаршылығдә тәүрүб м ү б а д и л ә с и н ә, ССРИ-нин бүтүн хәлгаларынн мәдәни һәлијјәтләриндән вә дунјә мәдәнијјәтиндән һәр миләтнин вә хәлғын истифәдә етмәсинә көмәк едир.

Рус дилә әһилдә ССРИ-нин бүтүн хәлғларынн гаршылығы үнсийәт вә әмәкдәшлығы үчүн үмуми бир дил олмушдур.

Мәктәбләрнимиздә рус дилинин тәдрисини јакшылашдырмақ мәғәлә илә бу јени јанвар ајында чәғырылмыш республик мѳәшвәрәси кәстәри ки, бу сәһәдә бәјүк һәлијјәтләринимизлә бәрәбәр, һәлә чох бәјүк, һәлә едилмәмиш вәзифәмиш вардыр. Бу исә бүтүн мәктәбләрнимиздә рус дил тәдрисинин кејифјјәтин күнүн јүксәк тәләбләр сәвијјәсинә гәлдирмагдан ибарәтдир.

Хәрчк дилләрн тәдрисинин чидди бир сурәтдә јакшылашдырмақ, рижәјјәт, физикә, табиијјәт, кимјә, чәғрафијә, тарих вә с. фәһларн тәдрисини јакшылашдырмақ һәр бир маарифчинин шәрәф ишн олмәлидр.

Мәктәб тәһсилнин јенидән гурумасынын вәчиб мәсәләләриндән бири дә мәктәбләрдә истәһсалат тәһлимнин тәтбиг едилмәсиндир. Истәһсалат тәлимни орта мәктәбләрнин IX—XII синиф шакирдларынә истәһсалат вә мәдәнијјәт сәһисиндә мѳәјјән пешә һазырлығы вермәлидр. Јухары синифләрдә тәдрис вахтынын 28 фәһзини тәһкис елән истәһсалат тәлимни шакирдларын әмәк фәһлијјәти һазырлығын ән мѳһүм вәсәтләриндән биридир. Истәһсалат тәлимни шәһәр вә кәндләринимиздә мәктәб тәһсилнин үзән тәрқиб һиссәси олмушдур. Хәрәктерикдир ки, кәчләрә истәһсалат ихтисәсләры үчүн лазым олан пешәшәри сечирләр. Буһуһәлә 14 ми-

шакирд сәнаје, 15,5 мин шакирд исә кәнд тәсәрруфаты пешаларың јиләләрн. 2.500 шакирд мәләин гуручулуғ вә мәшәт хидмәти пешаларн үзәр истәһсалат тәләмин кечир.

Мәктәбләримизин әкәсәријәти истәһсалат базасы, хусуси инструкторлар, истәһсалат тәләмин үзәр икинчи дәрә һиссә муәдиләр илә тәләмин едилмишдир. Бақы, Сумгајыт, Кировабәд вә дигәр шәһәрләрин бир чох габагыч мәктәбләин истәһсалат тәләмин өз јолуна дучушы әһсан сәһманә салынмышдыр.

Бир чох онбирлик кәнд мәктәбләин дә истәһсалат тәләмин јакшы тәшкил едилмишдир. Мәсәлән, Загатала рәјонунун Даначи орта мәктәбинин шакирдләри истәһсалат тәләмин илә мәшгул олмәглә 3 һектар сәһниң һәр һектарындан 70 сентнер гарғыдалы вә һејвәнләр үчүн 1.500 сентнер јашыл күтлә мәнсулу кәтүрмушләр. МДГВ Чанахчы, Нахчыван МССР Шайбуз вә с. орта мәктәб шакирдләри дә јүксәк мәнсулу кәтүрмушләр.

Мәктәбләримиздә истәһсалат тәләмин бөјүк перспективә мәликдир. Тәкъчә буну кәстәрмәк кәфәјятдир ки, 1965-чи илдә 96 миң IX—XI синн шакирди истәһсалат тәләмин илә мәшгул олачакдыр. Бу исә о дәмәкдир ки, биз, али мәктәбләрә јол ачан вә ејин заманда муәсир истәһсалат сәвијәсиндә пешә һазырлығы верон фәһлә синфинин вә колхозчу кәндләринин орта тәһсилә јени шәһлә һәслини јетишдирмәдиңиз. Мәһз буна кәрә дә биз, истәһсалат тәләмин сәһсиндикә нөгән вә чатышмамазлыглары гаршы мубаризә әпәрмәли, һәр шәһдән әввәл, истәһсалатин олмадығы јерләрдә тәләмин-истәһсалат е-мәләтханәләри шәбқәсини кеншләндирмәли, јакшы мütәхәссисләр вә ишә чәлб етмәли, ләзими програм, тәдрис вәсәити јаратмәли.

Сов.ИКП Программнда гејд едилдири ки, «Коммунизм кечид дөврүн-

дә, мәһвиңи зәнкинлији, ахлаг сафлығыны вә физики камиллији әһнәкчә сурәтдә өзүндә бирләшдирин јени нисан тәрбијә әтмәк имканы артыр». Мәктәбин бүтүн һәјәт тәрзи, онун бүтүн тәләм-тәрбијә иши бу вәһфини јеринә јетирилмәсинә хидмәт етмәлидир.

Партијаның јени Програмы илә әлағадар оларәк тәрбијә ишинин әһәси сурәтдә јенидән гурулмасы өз мүнһу мәсәләлардан биридир. Кенш коммунизм гуручулуғу дөврүндә јени-нисан тәрбијәсин мәғәддә илә коммунист тәрбијәсин мәсәләләри хусусилә шакирдләрдә әмәјә коммунист мунасибәти тәрбијәсин, онларн Ватанинзә һәдиз сәдағәт вә мәһәббәт руһунда, пролетар бейнәмилләтчилији вә ССРИ халқларының гардашығ дәстлуғу руһундә тәрбијәсин, шакирдләрдә материалист дүнякәрушү јардымасы, ушағ вә канчларн әтиест, естетик вә бәдин тәрбијә мәсәләләри педагожи коллективларн бәшличә гәјғысы олмадыдыр.

Базә муәссәләри, колхозлар, совхозлар илә дәстлуғ шәрәитиндә бир чох мәктәб коллективлери бу сәһдә бәрәјәси ишләр кәрмушләр. Әмәк тәрбијәсин мәктәбләримизин һәјәтиндә кетдикчә даһа бөјүк јер тутур. Шакирдләр ичтиман-фајдалы вә мәнсулдар әмәјә даһа фәәл сурәтдә чәлб едилләрләр.

Әмәк тәләмин системинин мәктәбләримиздә тәтбиғи, шакирдләрин өзүнәхидмәт ишинә, ичтиман-фајдалы ишләрин мүнзәәм оларәк јеринә јетирилмәсинә чәлб едилмәсин, тәләмин һәјәтлә, истәһсалатла, коммунизм гуручулуғу илә сых әлағәләндирмәк һәтгәндә мәктәб коллективләринин сәј кәстәрмәси, јухары синн шакирдләринин истәһсалат тәләмин вә мәнсулдар әмәји тәрбијә ишләри јенидән гурмағ үчүн әлвәришләр шәрәит јарәдир, кәч һәслини тәрбијәсин мувәфғәјјәтлә һәјәтә кечирмәјә сәбәб олур.

Шакирдләрин ССРИ халқлары дәстлуғу руһунда, совет вәтәнпәрвәрлији вә пролетар бейнәмилләтчи-

лији руһунда тәрбијәсин һазырда хусусилә бөјүк әһнәјјәт кәсб елди. Бу мәғәддә республикәмизин габагыч мәктәбләриндә бир сыра марәғлә ишләр әпәрдыр. Мәктәбләримиздә мүнзәәм оларәк сүјәси мәһдүмәт тәшкил едилди, елм, әдәбијәт, ичәһсанәт, сәнаје вә кәнд тәсәрруфатындаки јениликләр, Азәрбајҗан вә Совет Иттифакының дигәр гардаш республикаларының, социализм чәһәсинин наһијәтләри аһлашығым формадә изән олунур.

Республикәмизин Бақы, Кировабәд, Степанакерт, Нахчыван, Кәјҗә вә дигәр шәһәр вә рәјонларының бир чох мәктәб шакирди мүнзәәм республикәларын, халқ демократиясы өлкәларынн мәктәб пионери вә комсомол тәшкилатлары илә мүнзәәм оларәк јазышур, бир-бирләринә мәктәбуләр, һәндјиләр, тәбрикләр кәндириләр. Мәктәбләрдә бейнәмиллә дәстлуғ кушуләр јарәдильди вә с. Республикәмизин пионери вә мәктәбләрин Москва, Түркмәнистан, Әвәкәнистан, Молдавија, Ставропол, Ермәнистан, Күрчүстан вә дигәр шәһәр вә республикаларын мәктәб вә маариф сәһәсиндикә тәдбирләриндә гаршылығ сурәтдә иштирак едилләр.

Бир чох мәктәбдә әмәк гәһрәманлары, истәһсалат габагычлары, гәчәман коммунистләр, јазычылар, бәстәкәрләр вә әмәкдәр муәләммилләрә кәрушләр тәшкил едилди ки, бүтүн бунлар мәктәбләринн коммунист тәрбијәсинә мүсәбәт тәһсир кәстәрләр.

Тәрбијәсин ишдә јенилик бундан ибарәтдир ки, мәктәбләрин һәјәтлә, коммунизм гуручулуғу илә, муәссәләрә, коммунист әмәји адамлары илә әлағәси кетдикчә мөһкәмләнәр. Бақының 142 нөмрәли мәктәбинин Вагон тәһрин заводунун коммунист әмәји коллективни илә биркә иши бу чәһәтдән характердикдир. Һәмин муәссәсидә әмәјә коммунист мунасибәти әјани сурәтдә шакирдләрин гаршысында нүмајиш едилриләр. Ләкин тәәссүф ки, бу габа-

чыл тәрчүбә һалә дә кенш јардымашмышдыр.

Совет ичтиманјәтинин педагожи коллективләринин ишинә кетдикчә даһа артығ чәлб едилмәси дә тәрбијәсин ишдәки јениликләрдәндир. 1961-чи илдә Ләнкәран шәһәрндә рәјон зәһмәткәшләри нүмајәндәларынн ушағларын тәрбијә мәсәләләринә һәср едилмиш комһәһәси бунә јакшы нүмајәндир. 600 нәфәрдән артығ муәллим, фәһлә, колхозчу вә гулдуҗунун иштирак етдиҗи бу комһәһәсидә ушағларын коммунист тәрбијәсиндә ичтиманјәтин ролу вә мәсулијәти мәсәләси муәзкәрә олунмыш вә муәзкәрләрдә 15 нәфәрдән чох әмәл данншымышдыр.

Һазырда мәктәбләримиз РСФСР Педагожи Елмләр Академиясының тәртиб етәдиң тәрбијәни тәдбирлар програмы илә тәләмин олунмушдыр. Бу програм әһәсиндә шакирдләрин јәш хусусијәти вә јерли шәрәит нәзәр әлиһмәлә мәктәбләриндә тәрбијәни иш кеншиләди. Исмајыллы орта мәктәби, Степанакерт интернат-мәктәби, Бақы шәһәри 151, 154 нөмрәли вә бир чох бәшгә мәктәб бу чәһәтдән јакшы нүмајә кәстәрләр.

Бүтүн бу мувәфғәјјәтләрә бәрәбәр бир чох мәктәбин тәрбијәсин ишиндә, хусусилә әмәк тәрбијәсиндә бир сыра чәлб нөгән вә һалә едилмәсин мәсәләләр вәрдыр.

Мәсулијәт ишдә һәлә дәмәк олар ки, мәктәбләримизин ары-ары муәзунлары физики әмәјә лагедјә мунасиб кәстәрләр, өзләрин јүнкүч вә ихтарлар, түфәјли һәјәт кечирмәјә мејд едилләр. Чәһнәјјәтимиздә әмәјин шәрәф иши олдуғу бир заманда «ишләмәјән ишләмәз» идеяси һәлә бүтүн шакирдләрин ишүрүндә мөһкәм јер тутмамышдыр.

Әкәсәријәт мәктәбләримиздә әмәк тәләмин, ичтиман-фајдалы әмәк вә пешә һазырлығы педагожи процесин тәркиби һиссәси олмашы вә јени нисан шәхсијәти тәшкәкулундә ондан зәһиф истифадә едилмишдир.

Бәзи мәктәбләрдә ары-ары шакирдләр интизамын, ичтиман гәјлә-

ларын кобудчасына позулмасын док верир ве ичтимаијет алейиндо јилар хорекатлар едирлар.

Јохлама кестермишдр ки, Салтан район мектаблариндо тарбијави иш олдугча заифдир. Ба'зи мектаблардо (шафар 2 ве 3 нумрал мектаб, Банка, Ново Василјевка ве с.) шакирдлар хырда алверла мешгул олур, муаллимлара гаршы кобудуг кестерир, далашыб бир-бирларини шикест едирлар.

Ары-ары шакирдларин дин, мавнумат ве дикор коналик галыгларинын тасирна думшмаси фактлары да вардыр.

Возифа, бу чидди негсанлары суртало ве гети суратдо ардан галдырмагдан ибаратдир. Биз, ушагар ве кочлар арасында идеоложи ве тарбијави иш гуветландирмали, инсанларын шурунда капитализм галыгларын, јабанчи идеја ве ахлагын хар чур тазанурларини кокупу космолуик.

Сов.ИКП XXII гурултаји шакирдларин амаж тарбијасини даха да гуветландирмак масаласини, мућум возифа кими гаршыја гојмушдур. Гурултај кестермишдр ки, коммунист тарбијасини, шахцетини хартеррефли инкишафынын асасыны јарадычы амаж ташкин едир. Партја чамилјетин бутун узветларини амажо коммунист мунасисатини инкишафыны назарда тарбијави ишини меркази возифаси hesap едир.

Мектабдо тарбијави иш ушаг ве кочлардо Сов.ИКП Программанда мујазин едилмиш коммунист гуручусунун кезлаг кодексиндо ирали сурулэн кезлаг кејфијатларин тарбијасина јонвалдилмалдир.

Бутун тадрис просеси: дарс, экскурсия, е'малатханада, талим-тачуба саёсиндо машгала, ичтимаифајдалы ве мафсулар амаж, дарсдонкюнар тедбирлар, пионер ве комсомол ишлары тарбијави могосадо хидмат етмолн, хар бир шакирди тасисла, коммунистчасына ишломја ве јашамага ејрэтмолн ве алышдырмалдыр.

Бу чаёатдан шакирдларин Сов.ИКП XXII гурултајынн материаллар ве партијанын јени Программы иле кениш суратдо таныш едилмаси иш гуватлнн ве тасирли васитадир. Кочлардо коммунист дунжакоршуну јаратмагда бу саналарин чох буюк аһмијетати вардыр. Муаллимлар бу вазифини мөлөботло јерина јетирмалдырлар.

Бундан сонра мектабдо бутун талим-тарбија иши јени Программы идејаларына асасланмалдыр. Шакирдларин партијанын Программы ве гурултајын гарарлары рућунда тарбијалендирилмаси кечичи, тгса мудатлн кампанија дејилдир. Бу узун мудатлн, даими иш олуб, шакирдлардо коммунист дунжакоршуну јаратмагын асасыны ташкил етмолдир.

Бу тарихи сонедн хартеррефли, дориндан ејрөнлимаси узун иллар боју мектабларинииздо талим-тарбијавини бутун мазмунуну мујазин едочкдир.

Сов.ИКП јени Программы мектаблардо ве дикор тарбија идарелариндо јени инсан тарбијасини асасы суратдо јакшылашдырламасынн јени кениш перспективларини ачыр.

Бизим гаршымыза нагнготон тарихи возифа—хартеррефли инкишаф етмиш, зехни ве физики амажо габил олан јени инсан тарбијаси вазифаси гојумушдур. Бу ишдо мектабин ролу чох буюкдур. Н. С. Хрушчов јолдаш демишдир: «Совет мектабин инсанн хартеррефли ве аћондар инкишафында хуесуила мућум рол ојнаыр. Мектаб, шакирдлары коммунизм рућунда тарбија етмекла, оларла эи јакшы кејфијатлар ве адетлар ашыламалы, онылары габилјетларини керв вычданла ишломла, ичтимаи не'метларден сэмөрели истифада етмөла, коммунист ахлагы нормаларына ве биркојашајиш гаджаларына амаж етмөла јазырламалдыр».

Мектаб јалины бутун васант ве имканларындан хартеррефли истифада етмекла, бу шарефли вазифосини јерина јетире билер.

IV. Бутун педагоги гувеа ве васантдан максимал ве фзал суратдо истифада едилмаси мектаб иш кејфијатини гети суратдо јакшылашдырламасы рониндир.

Кениш коммунизм гуручулуфу дөврүнда мектаб талисини чошгун суратдо инкишаф етдирламасы вазифалери ве перспективлери ајдындыр. Лакин бу шарефли вазифалери кениш методларла, өзбашына ахылда јерина јетирмек олмас.

Бу вазифалери јерина јетирмек талим-тарбија кејфијатини гети суратдо јакшылашдырмаг учун мектабдо ве маариф органдарынн чидди фаалијет кестермаси, бутун педагоги гувеа ве васантдан сэмөрели истифада олунмасы, талиминн ве мектабин бутун иш мазмунунн, мектабин јохланьламасынн даха да јакшылашдырламасынн шакирдларини өзфаалијетини инкишафынн, мектабин тадрис-мадди базасынн даха да эонкинлешдирилмаси, совет ичтимаијатини, комсомол ве һамакарлар ташкилатларынн, валидејиларини комојнотн максимал суратдо истифада едилмаси зоруридыр.

I. Муаллим кадрлариндан сэмөрели истифада етмолн, бутун мектаблары муаллимларла талим етмолн, Муаллим мектабдо меркази силадыр. Н. С. Хрушчов јолдаш маариф саёсиндо гаршыдагы буюк вазифаларини јерина јетирилмесинде муаллимн ролуну гејд едарак демишдир:

«Ушагарын талим-тарбијасиндо иш бутун арылгычыны муаллимни өз чининда дашдыгычы субут етмөла етијач јождур. Мөлз буна көмра ло ишнн мувэффегийети муаллимларини елми-методик назирлыгындан, оныларн дүзкүн јерлошдырилмесиндан, методик ве елми ихтирасларынн даим јуксалдымесиндан, ташпырлымш иш учун хар бир муаллимнн мес'улијет инсесини артырлымасындан ве најајат оныларн јарадычылыг ве ташобускарлыгындан асылдыр».

Назарда республикамызын мектаблариндо 45 минн муаллим ишла-

јир ки, оныларн да 40 фаизи али педагоги тасисла маликдир. Гаршыдагы планларла олагадар оларар онилјини ахырына кими муаллимларини саји демаж олар ки, ики дефа артачадыр. Биз јени муаллим кадрлары назирлыгынн ве мектабларинииздо ишлејин муаллимларини елми-методик сөвијесини даим јуксалдырмасынн ве такмиллашдырилмасынн гажысына галмадыгыр.

Муаллимларини дүзкүн јерлошдырилмасынн ве буюк гуватлэн сэмөрели истифада едилмаси он мућум вазифаларинииздан биринди. Төвссуфла гејд етмек лазымдыр ки, бу чаёатдан ишимиздо һаёо чидди негсанлар вардыр. Муаллимларини «анадан олдуру јер» принсипи узра јерлошдырилмасы һаллары мушавиһе едилмекдејир. Бу исе ејни ихтирасдан олан муаллимларини бир китдиполанн топлашмасына, дикор мектаблардо исе мујазин чатышмасын олан муаллимларини ичтимаамасына сөбөб олур.

Бир чох рајондо муаллим чатышмадыгы һалда, ба'зи шөһөрлардо (Фузүли, Газах) ве рајон мерказлариндо муаллимлар һаддиндан артыр топлашмышдыр ки, бу до муаллимларини дарс јукчунн сэмөрели бөлунамасындо ве дикор ујгунсузулгара сөбөб олур. Бутун буналар ишимизде буюк зијан вурур. Биз муаллимни јалины өз ихтисасы узра чалышмамыза ва бир ставкадан ас олмајараг дауэр демосети налн олмадыгы ки, узун мудат ејни мектабдо ишлынн, өз гувеа ве билјијини педагоги ишө һасер етсин. Халг маариф органдары муаллимни мадди-маншат етијачыны талим етмөк гажысына галмадырлар.

Маариф саёсиндаки буюк вазифаларини јерина јетирмек ва јени инсан тарбијасини урунда мубаризеда муаллимни идеја-сијасат тарбијасини гуветландирмасынн хар шејден аввал марксизм-ленинизмни буюк идејалары, Сов.ИКП јени Программы идејалары иле силалашдырламасы буюк аһмијетат кесб едир. Тасуффула гејд етмөк лазымдыр ки, бутун гувеа ве билјијини бу шарефли вазифаларини јерина јетирилмесини

на һәр едән бөйүк мұғалымдар ордусу ичарисинда коммунист ақлағы гадаларыны позан мұғалымлар да вардыр ки, буна гатийн дөмэк олмас. Далпыс коммунист ақлағы нуменуес кестөрән мұғалым коммунист тәрбијәси илә мәшғул ола биләр вә олмалдыр.

2. Тә'лимнн мазмунуну јакшылашдырмалы. Мәктабләрдә тә'лимнн кейфијјәтин јүксәлтмәк үчүн тә'лим ишин мазмунуну, тәдрис планларынын, програм вә дәрсликларын бөјүк ролу вардыр. Бу саһадә дө биз, сон илләрдә бәзи мұвәффагиләтләр әлдә етмишк. Мәктаб һаггындакы Ганунун тәләбләринә урғун олараг, јени тәдрис планлары тәртиб едилмишдир.

1—VII синифләр јени програм узро ишләјир. Дәрсликләрин јеншәлдирилмәси вә онларын кейфијјәтинн јакшылашдырдылмасы үчүн бәзи ишләр көрүлмүшдүр. Јакин мәктәб һаггындакы Ганундан сонра һам тәдрис планлары вә програмларын, һабелә дәрсликләринн кейфијјәтинн јакшылашдырмаг саһәсиндә башланан иши биз давам етдирмәлијик.

Азәрбајҗан КП Мәркәзи Комитәсинн тәрарына асагон биз, 1962—65-чи илләрдә 53 стабил дәрслик јаратмалыыг. Бу, чох бөјүк әһәмийәтти олан мәсәләдир. Биз, тәдрис педагожи нәшријатла бирликдә вә өзәфзәнн вахтынә вә дәјәгәтә јеринә јетирмәлијик.

3. Мәктаблардә тә'лим-тәрбијә методикасынн тәкмилләшдырмәли. Мәктаб һаггындакы Ганунила әлағлар олараг мәктабин һајятла әлағәсинн мөһкәмләтмәкдә әмәк шүбһәсиз бөјүк рол ойнајир вә әмәјин мәктаб һајятына тәтбиг едилмәси ән мүһүм вәзифәдир. Јакин мәктабларын јенндән гурулмасы ишнн јалынз әмәјин мәктаб һајятына тәтбиги илә мәдуд едилә билмәс. Мәктабларын јенндән гурулмасы һабелә диҗер фәиләрин тәдрисинә, тәрбијәси ишләрә дә аидлар ки, бунусу бүтүнкүлә мәктаб ишиннн кейфијјәтинн гәти сурәтдә јүксәлтмәк мүмкүн дејилдир.

Ғабагчыл мұғалымлар тәдрисин јенндән гурулмасы вәзифәсинн дүзкүн башла дүшөрәк, бу саһадә сә'ләл чалынышлар. Онлар мұхталиф методлардан, хуһсүсән әврестик мұсаһибәдән, шакирдларын китәбада, чһазла вә машыналарла мұстәғил ишиндән, үкүмә тәһсил, техникә вә әмәк характерин практик тапшырыгларын шакирдлар тәрәфидән дүзкүн јеринә јетирилмәсиндән истифадә едир вә беләликә онларын дәркәтмә габилитәтинн фааллашдырыр, онлары јаралычы ишә тәһрик едир, фәал, дүшүнчәли фәаллијјәтә алышдырырлар.

Ғабагчыл мұғалымлар практик мәсәләләрн һәлл етдирмәк, јени дәрәс кечөрәк һајятдан котрирлан мисәллардан истифадә етмәк, екскурсия кечирмәкә тә'лимнн һајятла, коммунизм гуручулугу илә әлағәләндирер, дүңүнә дәјишдирмәк, коммунизм гурумә үчүн совет адамларын ерминн нанлијјәтләриндән нечә истифадә едилмәсинн кестөрмәкә шакирдлар фәаллашдырыр, өјрәнилән материалын дүшүнчәли сурәтдә мәнимсәнлимәсинә нәил олурлар. Мәсәлән, Бақыдакы 176 нөмрәли мәктабин рижәзијат мұғалыи А. Ичәчйев дәрәдә шакирдларн бачарыгга фааллашдырыр, мәсәлә вә мисәл һәлл үзрә шакирдларын мұстәғил ишинн тәшкил едир. өз фәһнинн тәдрисинн коммунизм гуручулугу иши илә әлағәләндирер. Нуһа шәһәр 10 нөмрәли мәктабин рижәзијат мұғалыи Т. Садыглы, Ас-траханбазар рајону Приншип орта мәктабинн мұғалымлри Б. Ағәјев, И. Донскаја вә башгалары дә белә едирләр.

Јакин тәһсүсүлә дөмәк ләзимдир ки, һәл бир чох мұғалымлар көһн һәлдә ишләмәкдә давам едирләр. Онлар материал шәрһ едирикш шакирдларн дүшүнмәјә дејилә, дәрслик материалын өзбәлрәлә тәһрик едирләр. Белә мұғалымлар шакирдларн мұстәғил фәаллијјәтә алышдырмаг гагысына галмырлар.

Тәрбијә ишләри методикасынн јенндән гурулмасы нәинки јалынз тәрүбодә сынагдан чыхмыш бүтүн

тәрбијәси методлардан истифадә олунмасынн, һабелә әмәјин мұхталиф формалардә мәктабин һајятына дәхил едилмәсинн, бүтүн синифдән-кәнар тәдбирләрдә шакирдларн фәаллијјәтинн һәртәрәфлин инкишә етдирмәјин тәләб едир. Шакирдлар тәрәфидән көрүлән ишләри назәрәтсиз гәјмамагәлә јанашы. биз онларын мұстәғилијјә, тәшәббүс-карлыгына, өзфәаллијјәтинә кенш имкан јаратмалы, сәбрлә онларә истигәмәт вермәлијик.

Иамдәдә, өзфәаллијјәт дәрәкә ишинн инкишәфидә, әмәкдә, дәрәдә вә с. шакирдларын сағлам, һәртәрәфли фәаллыгынн тә'мин етмәдән јени инсан тәрбијәләндирмәк мүмкүн олмәдыгынын јәдән чыхармәмәлдыр. Бу педагожи һаггытә биз ләгәјд јанаша билмәрик.

4. Ғабагчыл педагожи тәрүбубин кенш јаймалы. Коммунизм гуручулуғун бүтүн әмәк саһәси Ғабагчыл тәрүбубинн тәбғинн, тәбғини вә јайымасы илә характеризә олуур. Н. С. Хрушчовн јолдәш демишдир: «Һәр бир јакшы тәшәббүс, һәр бир јакшы фикир, һәр бир гиямәтлә тәклиф ән диғтәтлә нәзәрән кечирилмәдир».

Мә'лум олдуғу үзрә бу ишдә «Ғабагчыл тәрүбуб мәктабин» мәфһуму әмәлә кәлимишдир. Мәктаб ишиндә Ғабагчыл тәрүбубинн тәбғини вә јайымасы әмәјин башга сәһәләрндә олдуғундан даһа чох ләзимдир.

Мәсәлән, Ханлар рајонуну Тогалын орта мәктабининн директору Т. Исмајылова, Бақы шәһәр 16 нөмрәли фәһлә кәчләр нөвбә мәктабинн мұғалыи Долматова, 56 нөмрәли мәктабинн дил-әдәбијјат мұғалыи Сүләймәнов вә башгалары јакшы тәрүбубә әлдә етмишләр. Башга рајон вә мәктаблардән мұғалымлар онларын тәрүбубасинн өјрәнмәјә кәлирләр.

Республикамызда бир чох Ғабагчыл мәктаб вардыр. Бақынн 49, 91, 66 нөмрәли, Сумгајт шәһәр 2 нөмрәли, Кировабәд 9 вә 18 нөмрәли, Шаумјан (кәнд) рајону Кулүс-тәд кәнд мәктабин, Варташен рајонунун Падар орта мәктабин буна ми-

сан ола биләр. Һәмнн ишдә јирә-јирә чәтишмәмәзлыг вә һәлл едилмәмиш чәһәтләр вардыр. Јакин буна баһамјараг биз, һәмнн мәктабларн Ғабагчыл мәктаб һесаб едирик. Чүнки һәмнн мәктабларын педагожи коллективләри мәктаб ишинн асаас мәсәләләр: үмумтәһсил, тә'лим кейфијјәти, тәрбијәси ишләринн кәлишләндирилмәси, әмәк вә истәсәлат тә'лими, фәһиләрин тәдрисинн јенндән гурулмасы, мұғалымлар арасында методик иш вә с. мәсәләләр үзрә чох јакшы тәрүбубә әлдә етмишләр. Онлар мәктаб һаггында Ганунун тәләбләринн практик сурәтдә һајятә мечирилмәси, ишлә олан нәгсанларын арядан гәлдирилмәси урунда нәадлә мұбаризә апарырлар.

Ғабагчыл мәктаб вә мұғалымларын тәрүбубасин өјрәнбә, үмумиләшдирмәк вә јаймаг ән мүһүм вәзифәләриннндән биридир.

Ғабагчыл тәрүбубинн өјрәнбәси вә јайымасында, тә'лим-тәрбијә практикаси саһәсиндә елминн-тадғитгә ишинн кеншләндирмәк дә чох мүһүм мәсәләдир. Сов.ИКП јени Программынн тәләблари илә әлағадар олараг Азәрбајҗан Дөвләт Елми-Тадғитгә Педагогика Институту өз елми-тадғитгә планында бир сыра тадғитгә ишләри апарымәксәнин нәзәрәдә тутмушдур. Практик мәктаб ишчиләри илә сых әләгә шәрәитидә бу иши кеншләндирмәк, Ғабагчыл тәрүбубинн өјрәнбә, үмумиләшдирмәк вә јаймагдә онларә һәртәрәфлин көмәк етмәк ләзимдир.

5. Тәдрис вахтынн сәмәрәли истифадә етмәли. Кечилән материал минимәстәк вә јүксәк дәрә мұвәффагиләтти кәстәрмәкдә тәдрис вахтынн сәмәрәли истифадә едилмәсинн чох бөјүк әһәмийәтти вардыр. Буну нәзәрә алан мәктаб коллективләри тәдрис вахтынн сәмәрәли истифадә едир, дәрә саатынын бир дағигәсининн белә сәмәрәсиз кечмәсинә јол вермирләр.

Мә'лум олдуғу үзрә бир сыра рајонлардә шакирдларын 2—3 ајларла пәмбәг јыгмына ишнә чәлб едилмәси мәктаб ишинә бөјүк зиян вурдуу.

Азәрбајҗан КП Мәркәзи Комитәсинин көмәји илә бу гејри-нормал вәзијәтә сон гојулмушдур.

Мәктәпләр шакирдләри җитиман-фајдали ишләрә чәб етмәк јолу илә колхоз вә совхозларә көмәк етмәлә бөрчлүдурлар. Лакин бу еши дәрә мәшғәләләрини позмағ һесабына кечирмәк јолверилмәз һалдыр.

Мәдлум олдугу үзрә шакирдләрин күндәлик мәшғәләләрә мүнәзгән дағамы онларын дәрә мүвәфғәлјәтјүи үчүн эн зәрури шәртләрдән биридир. Әли Бајрамлы орта мәктәб, Пушкин рајонунуи Михајловка ибтидан мәктәби, Шахмор рајонунуи Дәккәр орта мәктәби шакирдләринин 60—65 фәзиј күндәлик дәрәсә кәлмир. Бу вәзијәтлә һәһи мәктәпләрдә шакирдләрин дәрә мүвәфғәлјәтјүини ашағи олмасы тәәччүлә дејилдир. Одур ки, мәктәб коллективләри һәр бир шакирди мүнәзгән оларағ дәрәсә кәлмәсинә инал олмалыдырлар.

6. Либерализмә вә дәрә мәнимсә-мә фәзиини шиширдилмәсинә гаршы гәти мүбаризә дәрә мәнимсә-мә ин ш мүйүм јолудур. Шакирдләрин билијини гүмәтләндирәркән либерализмә гаршы гәти мүбаризә апармадан, шакирдләрин дәрә мәнимсә-мәсини вә тәдريس кејфијәтјүи јүксәлтмәк мүмкүн дејилдир. Тәәсүф ки, бәзи мүйәллимләр шакирдләрин билијини гүмәтләндирәркән либерализмә јол верирләр. Олар педагожи процесдә материалдын шәрһ едилмәси әр мөһкәмләндирил-мәсиндә чидди сөвләләр едир, фәктик сурәтдә синифдә дәрсин кеди-шини позурлар. Өз иғсанларыны өртбәсдир етмәк үчүн либерализмә јол верир, шакирдләрин фәктик билик-ләрини шиширдилмәсини гүмәт верирләр. Буну исе ушағлар чох тез сезир вә онлардә белә бир тәәсүвур јараныр ки, чалышыб-чалышмамағ әјни шәдир, чүнки мүйәллим рүбүн ахырында һәмјә әјни гүмәт верә-чәкдир.

Либерализмин нотчәси олан шакирдләрин билијинә шиширдилмәсини гүмәт вермәјә ујмәк ишимизә әз

зәрәр вурмур. Бир чох мәктәб ди-ректору вә РХМШ мүдирләри бу ишә јол вермәклә пис ишләрини өрт-бәсдир етмәјә чалышурлар. Бәзи мәктәб рәйбәри дәрә иланин әв-валиндан вә рүб әзиндә керидә га-лан шакирдләрдә ләзимин иш апа-рылмасы гағрысына галмыр, мүйә-ллимләр шакирдләрә ләјиг олма-дығлары јүксәк гүмәт вермәјә мө-бүр едир, табә олмадығда исе онла-ры пис мүйәллим кимн гәлмәк верир-ләр. Бу вәзијәт Шахмор рајонунуи Тәзәкәнд, Ленинкәнд мәктәбләриндә, Хаҗмәз, Шамахи, Газах вә ди-кәр рајонлардә вәдир.

Либерализм шакирдләрә позчүк тәәсир кестәрир, шакирдләрин ира-дә вә сәјини әәфләдир, чидди тә-лим әмәји илә мәшғул олмасына мәнечлик төрәдир. Буна көрә дә либерализмә гаршы мүбаризә ала-рылмасы вә шакирдләрин һөгги билијини әдәләтлә гүмәтләндир-илмәси ән мүйүм вәзифәләримиз-дән биридир.

7. Ушағларын тәлим-тәрбиәсини јүксәк кејфијәтјүи тәлим едән шәрт-тәб јарадаг. Сов.ИКП јени Про-граммы мәктәбин тәдريس-мәдди ба-засын даһа дә мөһкәмләндирмөји вә ону јүксәк сөвијәјә галдырмағи тө-ләл едир.

Биз бүтүн мәктәпләрә јәхши би-наларла тәлим етмәли вә онларын бир һөлбәдә ишләрәсинә инал ол-малығдыр. Сон вәхтләрдә капитал гојутлушу һесабына мәктәб вә ушағ тәрбијә идарәләрини тикләмәси ке-нишләндирилмишидир. Лакин мәк-тәпләрин һазыркы чошгуи ишкәшә сөвијәсинә икәбәтән мәктәб тикил-тисни әәфидир. Бу мәгәд үчүн бу-рахылмасы вәсәнтән сәмәрлә ил-тифадә едлимиз, мәктәб тикинтис-нин кејфијәтјүи писдир.

Биз 1962-чи илдә мәктәб тикинтис-ни планыни јеринә јетирмәк үчүн бүтүн төдбирләр көрмәлијик.

Мәктәпләр тәдريس е'мәлатханә-ләры, кабинет вә лабораториялар вә с. илә тә'мин етмәк дә мүйүм мәсәләдир. Һазырдә республика мәктәбләримиздә умумтәһсил фән-ләрин үзрә 2.320 тәдريس кабинетә-247 машынычһәслығ вә электротех-

ника кабинетәси. 1.639 тәдريس е'мәлат-ханәси, 315 евардығ кабинетәси, 2.015 мәктәбдәни тәдريس-тәчрүбә са-һәси вәдир. 1959—1961-чи илләр-дә тәдريس кабинетләри вә тәдريس е'мәлатханәләринин тәһзис олу-намасына јени пул илә 764.154 миң ма-нат вәсәнт хәрчәләнишидир. 1961-чи илдә мәктәпләрә 1.700 дәзәкә вер-илмишидир. 1962-чи илдә мәктәпләри-нишә аваданлығ вә ләвәзимәтлә даһа јәхши тә'мин едилчәкдир. Бүтүн бунлар јәхшидур, лакин јол верил-мәс чәһәт будур ки, мәктәпләрдә дәзәкә вә башғә аваданлығдан ла-зымынча истифадә едилмир. Кәнд мәктәпләриндә вә иш хуәсиәлә зәифдир. Биз, бу ишә ләзимин гәј-дә јаратмалығдыр.

Ири мүәссәләрин һәзиддә тәд-рис-истеһсалат сәхләри јардымла-масы планы Халғ тәәсүвурфаты шура-сы тәрәфиндән позулмушдур.

Лакин гәјд етмәк ләзимдур ки, мәктәбин тәдريس-мәдди базасын мөһкәмләндирилмәсиндә мәктәб ди-ректору вә бүтүн педагожи коллек-тивини тәшәббүскарлығи вә ишә сә-сәј кестәрмәси чох бөјүк рол ойнајир. Педагожи коллективин бу ишдә тә-шәббүс вә сәј кестәрдији јерләрдә мәктәбин тәдريس-мәдди базасы күн-дән-күнә мөһкәмләнир, артыб ке-нишләнир. Бакынын 91 нөмрәли, Нахчыван шәһәринин 3 нөмрәли, Сумгајат, Степанакерт шәһәрләри-нин бир сыра мәктәпләри буну мүйү-мә ола биләр. Һәзин мәктәб коллек-тивиләри вәлидејиләрини, җитиманјә-тини көмөји вә үмүми гувәвилә е'мә-латханә кабинетләр бәдән тәрбијә салоннары јарадағ, онлары мүй-нәзәм сурәтдә кеңишләнир, лә-зимин аваданлығ вә материаллары тәһзис едир.

Өз мәктәбләринин тәдريس-мәдди базасын мөһкәмләтмәк, шакирд-ләрини, мүйәллимләрини, вәлидејилә-рини көмәји илә е'мәлатханә, бәдән тәрбијәси вә илман салону бинасы, алава синиф отағлары тикмәк һәр бир мәктәб коллективинин шәрәф ишидир.

8. Мәктәпләрә вә диқәр тәрбијә идарәләрини рәйбәријәти гәти сурәт-дә јәхшиләшдырмағи. Сов.ИКП је-

ни Программы халғ маарифи рәй-бәрлик ишини, халғ маарифи шәб-ләри вә назирини иш үслубуну јәхшиләшдырмағи, бүтүн маариф идарәләриндә интизамы мөһкәм-ләндирилмәсини, мәктәбләрини јох-ләмәси вә онларын ишинә нәзәр-тини гувәтләндирилмәсини тәләб едир.

Республиканын партија тәшкилат-ларынин көмөји илә сон вәхтләрдә бу сәһәдә бәзи ишләр көрүлмүш-дур. Лакин мәктәб вә маариф ор-ганнарына рәйбәријәти јәхшиләш-дырмағ үчүн биз һәлә чох иш көр-мәлијик.

Һәр бир мәктәбин, маариф ида-расинин рәйбәрлијини мөһкәмләт-мәк ән мүйүм мәсәләдир. Сон 2 ил-дә биз, онбирлик мәктәбләрини директор һәјәтини сечмәк вә мөһ-кәмләтмәк мәсәләсинә диғгәти ары-тмышығ.

Лакин бәзи онбирлик мәктәб-ләрин директорлары һәлә јериндә дејилдир, онлары даһа назирлығи вә бачарыны кадрлары тә'мин ет-мәк бизим бөрчүмуздур. Мәктәбин иш мүвәфғәлјәтјүи директоруи мүйә-дәлјәтјүи, синифи, елми-педагожи һазырлығиынан, педагожи коллек-тивини тәшкил етмәсиндән онун тәшкилчәлиғи гәбилјәтјүиндән чох асылдыр. Мәһз буна көрә дә мәк-тәб директоруну сечмәк вә јерләш-дирмәк мәсәләсинә биз, чох чидди јаншамалығ.

Сәһмин, ишкүзәр педагожи коллективини јардымламында, даһилә мәктәб нәзәртинин һәјәтә кечирил-мәсиндә, мүйәллимләрлә методик ишини јәхшиләшдырмәсиндә, шакирд-ләрин арасында интизамы мөһкәм-ләндирилмәсини вә дәрә мүвәфғәл-јәтјүини јүксәлдилмәсиндә, шакирд-ләрини мәктәбдән јайынмасынны гаршысынны алдымасында, тәрби-јәви ишини, истеһсалат тәлимини јәхшиләшдырмәсиндә, мәктәбин тәдريس-мәдди базасын мөһкәм-ләндирилмәсиндә мәктәбин мүдир-лјәти илә илк партија тәшкилаты-нын биркә ишинин чох бөјүк әһ-мәтијәти вәдир. Мәһз буна көрә дә һәр бир мәктәб директорунун мәс-

улийјэттин жүксәдилмәснә, фәалијәтсиз мәктәб директорунун јени, даһа бачарыгы јолдашларла өз әдилмәс маариф органларынын ән мүһум вәзифәләриндән биридир.

Маариф ишинә рәһбәрликдә рајон халг маариф шәбәләри ишини јакшылашдырдырмасы мүһум мәсәләдир. Соң вахтларда бир чох маариф шәбәсинин ишиндә бәјүк чамданма һисс олунур. Варташен РХМШ (мүдири Асланов јолдаш), Агдан (мүдири Әләкбәрәв јолдаш), Көҗәј (мүдири Бабәјев јолдаш) вә башга бә'зи РХМШ мүдирләринин ишиндә ајры-ајры нөгсанлар олса да мәктәбләрә оператив рәһбәрлик едилрәләр. Габагчыл РХМШ мүдирләри мәктәб һаггындакы Гаңунун, хусусилә үмуми тәһсилни јеринә јетирилмәсинә, дәрс мүнәфәғәтијәтини жүксәдилмәсинә, истәһсалат тәлимини тәшкили вә јакшылашдырдырмасына, педагожи кадрларын дүзүк јерләшдирилмәсинә, мәктәбин мадди базасынын мөһкәмләндирилмәсинә фикир верирләр.

Тәәссүф ки, бир чох рајонларда, хусусилә, Гутгашен, Ләнкәран, Газах, Фүзули, Нуха, Чәбрајыл, Салјан, Астраханбазар, Агсу вә башга рајон халг маариф шәбәләринин мәктәбләрә рәһбәрлији јарытмаздыр. Бә'зи рајонларда (Салјан) тәрбиә иши позудур. Дикрәләриндә (Астраханбазар) чохлу шакирд мәктәбдән јайыныр, үчүнчүләрдә (Кировабад) мәктәбләрә зәиф нәзарәт едилр вә и. а.

Әз ишләрини гәти сурәтдә јакшылашдырмағы вә јени тәләбләр сәвијјәсиндә гурмағы биз, рајон халг маариф шәбәләриндән тәләб етмәли вә бу ишдә онлара лазым көмәк кәстәрмәлијик.

Азәрбајҗан КП МК-нын, республика Назирләр Советинин көмәји илә Маариф Назирлијини апаратыны мөһкәмләтмәк ишини јакшылашдырмаг сәһәсиндә дә бә'зи ишләр көрүлмүшдүр. Мәктәбләр идарәси јенидән тәшкил едилмиш, әмәк вә политехник тәлим шәбәси, фәйлә вә кәндли кәчләр мәктәбләри, интернат-мәктәб шәбәләри, тәдрис-методик шәбә јарадылмышдыр.

Инспекторлар һеј'әти тәзәләрин вә мөһкәмләрин, јени даһа бачарыгы мәктәб вә маариф ишчиләри Маариф Назирлијини апаратында ишләмәләр чәлб едилр.

Бүтүн буиларин нәтиҗәсиндә мәктәбләрин јенидән гурулмасы вә халг маариф шәбәләринә оператив рәһбәрлик сәһәсиндә Маариф Назирлијини иши мүнәјјән дәрәҗәдә јакшылашмышдыр. Рајон халг маариф шәбәләринин ары-ајры мәктәбләрин ишини јохлајыб коллективдә музакирә етмәк, ашкара чыхарылмыш нөгсанларын арадан галдырдырмасы үчүн тәдбирләр көрмәк иши гүвәтләндирилмишдир вә с.

Ләкин Маариф Назирлијинин ишиндә һәлә чохлу нөгсан вардыр. Маариф Назирлији хусусилә партија вә һөкүмәт гәрарларынын, назирлијини коллективасы гәрарлары вә әмрләринин јеринә јетирилмәсинә, халг маарифинин јерли органларынын фәалијәтинә, габагчыл тәчрүбәнин өјрәнилмәсинә, үмумиләшдирилмәсинә киҗәјәт гәләр нәзарәт вә рәһбәрлик етмир. Методик рәһбәрлик вә тәшкилати иш һәлә лазым жүксәклијә галдырдырмамышдыр.

Вәзифә, ишдә олан нөгсанлары арадан галдырмагдан, Маариф Назирлијини вә онун јерли органларынын ишини партија вә һөкүмәтин халг маарифи сәһәсиндә гаршыја гојдуғу вәзифәләр сәвијјәсинә галдырмагдан ибарәтдир.

Сов.ИКП XXII гурултайы вә партијанын јени Програмы гаршымызда чох бәјүк вәзифәләр гојмүшдүр. Биз бүтүн гүвә вә сәјимини бу шәрәфли вәзифәләрини јеринә јетирилмәсинә сәрф етмәлијик.

УЙЛККИ-нин бу күнләрдә кечирилмиш XIV гурултайы бүтүн совет ичтиманјәтинини вә биринчи нөвдә кәчләрини вә маарифчиләри диггәтини јенидән кәч нәслин коммунист тәрбијәси мәсәләләринә чәлб етмишдир.

Н. С. Хрушәв јолдашын һәмни гурултайда сөйләдији тарихи ишти дә кәччик гаршысында ачылан коммунизм гуручулуғуну өзәмәтлј перспективләри, комсомол тәшкилати вә бүтүн халгымыз гаршысында

дуран јени нәслин тәрбијәсини әсәсләри дәрн, мәнәли бир сурәтдә шәрф едилмишдир. Кәччлији коммунизм гуручулуғунда даһа чошгун гүвә вә рәшадәтлә иштирака дә'вәт едәрәк, Никитә Серҗејевч, бу нун — Вәтәнә, коммунизмә сәдағәтлә хидмәтин тәзәһүр әдәландырыш вә демишдир: «Вәтәнә, коммунизм ишини хидмәт етмәк әзмәл охумаг дәнмәкдир, түкәнмәз марксизм-лени-

низм хәзинәсиндән билдик алмаг, елм вә техниканын доридликләринә вармаг, муасир мәдәнијјәт хәзинәләринә јијәләнмәк демәкдир».

Партијанын мүдрик рәһбәрлији, марксизм-ленинизм бајрағы алтында Азәрбајҗан муәллимләри, маариф ишчиләри, бүтүн халгымызла бирликдә коммунизм гурачәк, өз јардычы, фәдакар әмәји илә јени инсан тәрбијәләндирчәкдир.